

'Wij zijn niet de juiste persoon om dit te vragen'¹

Nederland is aan het vergrijzen. De werkzame beroepsbevolking neemt af, en het aandeel ouderen neemt toe. Hierdoor stijgen de zorgkosten. Dit leidt tot hervormingen op het gebied van zorgbeleid. Deze hervormingen leggen de nadruk op eigen regie en zelfredzaamheid onder ouderen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2013; NIVEL, 2014). Een nieuwe wending die hierbij hoort is de focus op het langer thuiswonen van ouderen om zorgkosten zo beheersbaar te houden. Maar willen ouderen wel zo lang mogelijk thuis blijven wonen? En zo ja, wat hebben zij nodig om zo lang mogelijk zelfstandig thuis te kunnen wonen?

Keywords: vergrijzing, zorgkosten, zelfredzaamheid, kwalitatief onderzoek

Nieuwsgierig stap ik uit de bus in een klein dorp buiten Utrecht. Vandaag start ik met het afnemen van interviews bij ouderen thuis. Ik heb geen idee waar ik ben, en volg minutieus mijn route-app die mij door een wijk leidt met veel laagbouw en ruime huizen. Ik kom niemand tegen, behalve dan een oudere man die rustig voorbij wandelt en mij vriendelijk begroet. Hier komen alleen kinderen tijdens vakanties en in de weekenden, vertelt de vrouw waar ik op bezoek ben later. We zitten samen tegenover elkaar aan de eettafel, de sfeer is daardoor wat formeel. Ik interview een stel over hun wensen rondom langer zelfstandig thuis wonen. Het stel is bijna 80 en woont in een seniorenwijk, maar vragen over het onderwerp 'zo lang mogelijk zelfstandig thuiswonen' bevreedde hun. Ze zijn fit, ondernemen veel en voelen zich niet zorgbehoevend. Dat dit in de toekomst kan veranderen, staat voor hen nog ver weg. Als ik vraag naar hoe die situatie eruit zou kunnen zien, stuit ik op weerstand. 'Het is nog niet aan de orde, daar heb ik nog nooit over nagedacht.' Na het interview drinken we samen thee en praten we nog wat na. 'En dit is voor je máster thesis?' vraagt een van de ouderen enigszins verbaasd. Het onderwerp lijkt voor hem niet relevant genoeg: niet alomvattend genoeg voor zo'n groot project. Zelf ben ik om een andere reden verbaasd. Wanneer ik bij verschillende ouderen over de vloer kom, zie ik voor mij vaak niet het stereotype oudere.

De ouderen die ik bezoek zitten stuk voor stuk niet achter de geraniums. Na een interview in een volksbuurt in Utrecht ga ik op de koffie ga bij een kennis. Ik geef aan nog ouderen te zoeken die ik kan interviewen en voor ik het weet sta ik op de stoep bij de burens van mijn kennis. Ik word vriendelijk onthaald en ik neem het interview af in de achtertuin, in de rust die overdag in deze buurt heerst wanneer alle kinderen op school zitten. Ik merk dat de buurt en familie een belangrijke rol spelen in het leven van dit stel. Elke dag passen zij op hun kleinkinderen, de kinderen komen bijna dagelijks langs en de buurt staat klaar wanneer dat nodig is. Zij zijn dan ook erg gesteld op het thuiswonen en zouden niet willen dat hun omgeving zou veranderen: 'Ja, ik ga hier niet meer weg. Ja, tussen vier plankjes. Nee, verder ga ik niet verhuizen'. Beiden hebben zwaar fysiek werk gedaan en

'Ja, ik ga hier niet meer weg. Ja, tussen vier plankjes. Nee, verder ga ik niet verhuizen'

'Als we naar Amsterdam gingen dan konden we wel twee museums bezoeken. Maar nu ben je na één museum al uitgeput dus... (...) je moet ieder jaar eigenlijk bijstellen van, wat kan ik nog'

hebben verschillende lichamelijke klachten. Hoelang zij nog zelfstandig kunnen thuis wonen weten zij niet. Hoewel zij erg gesteld zijn op hun huis en leven in de volksbuurt, nemen zij het leven zoals het komt: 'Nou, als het helemaal niet meer gaat, dan, ja, dan zie ik het wel.'

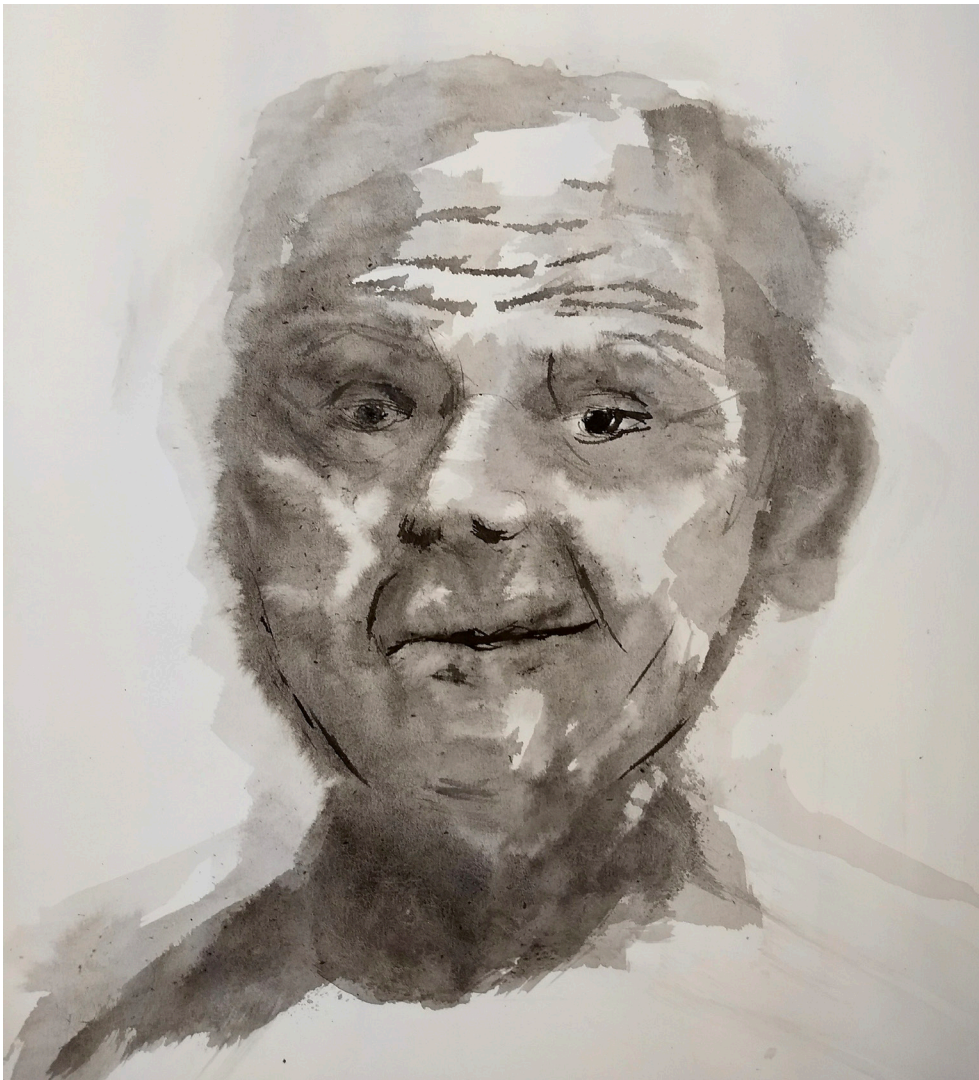
Hapklare antwoorden op hoe ouderen het beste ondersteund kunnen worden om zo lang mogelijk thuis te wonen, gaven zij niet. De geïnterviewde ouderen hadden moeite zich in te leven in een hypothetische situatie waarin zij niet meer zelfstandig zouden kunnen wonen. Een geïnterviewde oudere reageerde: 'Maar ik heb het idee, en daarom zeg ik, wij zijn niet de juiste persoon om dit te vragen.' Toch staan de ouderen er wel voor open om hierover na te denken. 'Maar dan mag je er wel over denken toch?' voegt de vrouw van deze oudere toe.

Hoewel ouderen er vaak niet expliciet over nadenken, komen er uit de gesprekken wel ideeën naar voren over wat bijdraagt aan langer succesvol thuiswonen. De ondervraagde ouderen nemen in meer of mindere mate drie houdingen aan: zelfredzaamheid, eigen regie en veerkracht. Zelfredzaamheid wordt door ouderen gezien als een eerste voorwaarde voor succesvol thuiswonen. Op de vraag wanneer zij niet meer thuis zou willen wonen, antwoordt een oudere: 'Nou, ik denk als ik deze hele dag op bed zou moeten liggen, als ik zo oud was en niet meer kon. Of als ik dement werd, wat ik van ganser harte hoop dat ik dat niet ga worden.' Het langer zelfredzaam zijn kan mogelijk gemaakt worden door de hulp van anderen of technologie. Een geïnterviewde oudere zegt over een oudere die met een scootmobiel zijn eigen boodschappen nog kan doen: 'Ja, hij doet toch gewoon zijn eigen ding en dat vind ik toch heel bijzonder.' Eigen regie is als tweede voorwaarde van belang omdat dit de onafhankelijkheid van de oudere weerspiegelt. Ouderen hebben het gevoel de eigen regie zullen te verliezen wanneer zij zouden verhuizen uit hun huis. Regie kan over kleine dingen gaan, zoals zelf kiezen wat er gegeten wordt vanavond, of hoe de dagindeling er uit ziet. Een geïnterviewde oudere vertelt over haar bezoeken bij een vriend van haar die in

een gesloten afdeling zit. 'Ja... Wat ik bij -- zie, (...), dat de medewerkers wel aan tafel komen zitten en zeggen: Wat willen jullie eten? Restjes of boontjes?' Om goed met tegenslagen en ziektes of aandoeningen om te gaan, is het voor de oudere tot slot van belang om over veerkracht te beschikken. Hierdoor kan de oudere zich beter aanpassen en tegenslagen incasseren. 'Een paar jaar geleden zelfs nog, als we naar Amsterdam gingen dan konden we wel twee museums bezoeken. Maar nu ben je na één museum al uitgeput dus. Dus, met andere woorden, je moet ieder jaar eigenlijk bijstellen van, wat kan ik nog' vertelt een geïnterviewde oudere.

Het aannemen van een bepaalde houding van ouderen zou gerelateerd kunnen zijn aan het hebben van toegang tot financiële middelen en hun beeld van de zorg.

In mijn onderzoek kwamen grofweg twee categorieën ouderen tevoorschijn: ouderen met toegang tot financiële middelen en een negatief beeld van de zorg, en ouderen met minder toegang tot financiële middelen en een positief beeld van de zorg. De eerste categorie is actiever bezig met het verzamelen van alternatieve opties voor de oude dag. Zij zien bijvoorbeeld het samen met vrienden aanschaffen van een woning met daarbij een vertrek voor een verpleegkundige als een alternatieve optie voor een verzorgingstehuis. Het hebben van meer middelen lijkt dus samen te gaan met een kritischere blik naar hoe de zorg tegenwoordig is geregeld. Ook heeft deze groep ouderen natuurlijk meer mogelijkheden om aan alternatieven te denken, door de beschikbare middelen.

De tweede categorie ziet de zorg die zij krijgen meer als een gegeven, waar niet iets aan te veranderen is. Zij wonen hun hele leven al in dezelfde buurt, en nemen aan dat het op hun oude dag hetzelfde aan toe gaat zoals zij zien bij oudere burens. Wanneer een geïnterviewde oudere zich voorstelt niet langer in staat zijn om thuis te wonen, zegt hij: 'Ja dan kom je waarschijnlijk in een bejaardentehuis, in de verzorging'. Zijn vrouw vult aan: 'Mensen die niet meer voor het eigen kunnen zorgen die hebben daar [verzorgingstehuis in de buurt] een kamer, en ze krijgen eten en ze worden verzorgd, dus ik heb daar goede berichten van, ja. Je praat nog wel eens met die mensen als je in die eetzaal zit en dan zeg ik, goh hoe bevalt het hier enzo, goed.' Als ik doorvraag naar het beeld wat zij van bejaardentehuizen hebben, zegt de geïnterviewde oudere: 'nee ik vind het wel goed hoor, super.'

De vraag is of beleid gericht op zelfredzaamheid, eigen regie en veerkracht wel voor iedere oudere geschikt is. Voor de hoger opgeleide oudere met toegang tot financiële middelen is het gemakkelijker om langer succesvol thuis te wonen, doordat hij of zij meer toegang heeft tot alternatieven. Maar op bezoek bij ouderen woonachtig in een volksbuurt, blijkt dat zij meer steunen op wat vanuit de overheid wordt aangeboden. Je kunt je afvragen of langer succesvol thuis wonen wel voor iedereen geschikt is, of slechts voor een kleine groep.

Linde Steendam

lindesteendam@gmail.com

Voetnoten

1. Illustratie door Yvonne La Grouw

Literatuurlijst

Ministerie van VWS (2013). Beleidsagenda 2013. Den Haag: Ministerie van VWS.

NIVEL (2014). NIVEL overzichtstudies: Ouderen van de toekomst. Utrecht: Nivel.

Linde Steendam

Linde Steendam is in 2018 afgestudeerd in de bestuurskunde met een specialisatie in zorgvernieuwing, aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Op dit moment is ze werkzaam in de zorg en bij een muziekpodium